

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Kiintymyssuhteet.

Korjaava työ, lastensuojelussa.

Jenni Valorinta

kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma, yhteisöpedagogi (210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 5/2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Jenni Valorinta	Sivumäärä: 33
Työn nimi: Kiintymyssuhteet. Korjaava työ, lastensuojelussa.	
Ohjaava(t) opettaja(t) Jaana Karjalainen ja Eeva Mäkelä	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja HUMAK ammattikorkeakoulu Tornion kampus	
Tiivistelmä Tämän opinnäytetyön tavoitteena on ollut ennen kaikkea oman tietotaidon lisääminen kiintymyssuhteista, lastensuojelutyössä. Kuinka voimme omalla työllämme ja ammattitaidollamme tukea lasten ja nuorten kehitystä oikeaan suuntaan ja tehdä laadullista korjaavaa työtä lastensuojelussa. Yhtenä tärkeänä näkökulmana opinnäytetyössä on työntekijöiden jaksaminen joka näyttelee suurta roolia monissa lastensuojelulaitoksissa. Pohdin kiintymyssuhdehäiriöisten lasten ja nuorten käyttäytymistä ja sitä miten tähän käyttäytymiseen aikuisen tulisi puuttua jotta tuloksia näiden lasten ja nuorten kohdalla saataisiin aikaiseksi. Kokosin kirjallisuudesta ja nettilähteistä aiheeseen liittyvää tietoa ja kaivoin sieltä tiedon jota lastensuojelualan ammattilainen tarvitsee työssään kiintymyssuhdehäiriöisten lasten ja nuorten kanssa. Ja josta on hyötyä ennen kaikkea sijaiskasvattajana toimivalle aikuiselle. Työn tueksi tein myös laadullisen asiantuntija haastattelun, joka ei kuitenkaan onnistunut odotusten mukaisesti. Lähetin haastattelun kahdelle sosiaalityöntekijälle sekä kahdelle perhekotivanhemmalle. Yksikään sosiaalityöntekijä ei pyynnöistä huolimatta vastannut haastatteluun joten haastattelu on tehty vain rinnakkaisvanhempien ja työntekijän näkökulmasta.	
Asiasanat: Kiintymyssuhde, lastensuojelu, korjaava työ.	

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Civic Activity and youth work

SUMMARY

Worker: Jenni Valorinta	number of pages: 33
title of work: Attachment. What to do work in child protection.	
the supervising teacher: Jaana Karjalainen and Eeva Mäkelä	
work of local: HUMAK University of Applied Sciences Tornio	
Summary The aim of this thesis has been to increase your know-how of attachment, child welfare work. How can we by our own work and skills to support children and young people in the right direction and make a qualitative remedial work on children's protection. One important perspective of this thesis is the ability to cope employees who plays a major role in many child welfare institutions. I wonder attachment children's and young people's behavior and how this behavior should be addressed to the adult outcomes of these children and young people would be made. I gathered the literature and online sources of information related to and dug from the knowledge that a child protection professional needs to work with wrong attachment children and young people. And for the benefit of, above all, breeder functioning adults. I also support the work of the qualitative expert interviews, which did not succeed as expected. I sent an interview with two social workers and two-parent family home. None of the social worker did not respond to interview, so I have only breeder and the employee's point of this subject.	
Tags: Attachment, child protection, corrective work.	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KIINTYMYSSUHDE	6
2.1 Turvallinen kiintymyssuhde	6
2.2 Turvaton kiintymyssuhde	7
2.3 Välttelevä ja ristiriitainen kiintymyssuhde	9
2.4 Sukupolvelta toiselle	9
3 LASTENSUOJELULAKI OHJAA TYÖTÄMME	10
3.1 Huostanotto	10
3.2 Avohuollon tukitoimi	11
4 KUINKA KIINTYMYSSUHDEHÄIRIÖINEN LAPSI/NUORI KÄYTTÄYTYY	12
4.1 Korjaava työ	13
5 VANHEMMAN, KASVATTAJAN JA TYÖNTEKIJÄN ROOLI KORJAAVASSA TYÖSSÄ	16
5.1 Työntekijän työssäjaksaminen	18
5.2 Lemmikkien vaikutus kiintymyssuhteiden kehitykseen lastensuojelulaitoksessa	19
6 TYÖMME TUKENA LASTENSUOJELULAITOKSESSA	20
6.1 Moniammatillinen työryhmä	20
6.2 Työnohjaus	21
7 ERILAISIA HOITOKÄYTÄNTÖJÄ LAPSEN/NUOREN TUKENA	22
7.1 Traumahoito	22
7.2 Lapsen yksilöllinen psykoterapia	22
7.3 Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia	23
7.4 Theraplay	23
8 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
8.1 Laadullinen tutkimusote	25
8.2 Aineistonkeruumuotona haastattelu	
8.3 Haastatteluiden purku ja tutkimustulokset	25
8.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	27
9 YHTEENVETO JA POHDINTA	27
LÄHTEET	29
LIITTEET	31

1 JOHDANTO

Lapsella olevan synnynnäinen tarve kiinnittyä hoitajaansa, koska se luo hengissä säilymisen edellytykset. Mutta mitä sitten tapahtuu kun lapselle ei annetakaan mahdollisuutta kiintyä turvallisesti yhteenkään aikuiseen?

Kohtaan työssäni eriasteisia kiintymyssuhdehäiriöitä joka päivä ja tämän takia halusin tehdä tämän tutkimuksen, joka rakentui perhekotityöni innoittamana, kun kohtasin tilanteita, jotka herättivät kysymyksiä kiintymyssuhteista. Ja tähän asiaan liittyvä tietotaito puuttui. Aiheesta löytyikin yllättävän paljon uutta kirjoitettua tietoa, mikä oli minulle yllätys koska asiasta ei juuri arjessa puhuta.

Kiintymyssuhteiden korjaava työ on oleellinen osa lastenkodissa tehtävää työtä, jotta voitaisiin tarjota lapselle turvallinen ja luottamuksellinen, korjaava ihmissuhde aikuisen. Käsittelenkin tässä työssä muun muassa työntekijän, lemmikkien ja terapioiden roolia kiintymyssuhteiden korjaavassa työssä.

Tämän työn tekeminen oli itselleni suuri oppimisen paikka ja uskon että tämän työn tekeminen on vaikuttanut ja tulee vaikuttamaan työtapoihini. Ja näin pystyn työssäni tekemään laadullista lastensuojelutyötä, sekä tukemaan lapsia ja nuoria turvallisessa kasvussa ja kehityksessä.

Tein teorian tiedon tueksi haastattelun eri alojen lastensuojelualan ammattilaisille. Ja se toikin paljon perspektiiviä tähän työhön. Haastattelujen toteutus ei kuitenkaan onnistunut suunnitelmien mukaan, vaan sosiaalitoimen edustajat eivät kyselyyn osallistuneet, lupauksista huolimatta, mikä jätti mielestäni suuren aukon tutkimustuloksiin.

2 KIINTYMYSSUHDE

Kiintymyssuhde on kahden läheisen ihmisen välinen tunneside. Kiintymyssuhde kehittyy aina vuorovaikutuksessa toiseen ihmiseen. Turvallisesti kiintynyt lapsi hakee aktiivisesti vanhempiansa fyysistä ja psyykkistä läheisyyttä. Hän on etenkin uhkaavissa tilanteissa mieluummin vuorovaikutuksessa vanhempiansa kuin vieraiden kanssa. Lapsi on muodostanut käsityksen, että hän itse sekä hänen tunteensa ovat arvokkaita. Hän luottaa vanhempiansa saatavilla oloon myös hätääntyessään ja uskaltaa hakea lohdutusta ja tukea. (tervesuomi, 2008).

Lapsen kiintymyssuhde häntä hoitaviin vanhempiin, huoltajiin, ohjaajiin tai hoitajiin jopa myös lemmikkeihin muodostuu vuorovaikutuksessa heidän kanssaan. Näissä läheisissä ihmissuhteissa lapsi oppii ymmärtämään sekä omia että toisten tunteita. Hän muodostaa käsityksiä itsestään ja toisista ihmisistä sekä opettelee tunteiden säätelyä ja vuorovaikutukseen osallistumista. Kiintymyssuhde on ensisijaisesti tunnesäätelysuhde, jossa aikuinen säätlee lapsen tunteita ja sisäistä tilaa pitäen se hallittavalla alueella. Tämä antaa lapselle mahdollisuuden kokea sekä mielihyvän kokemuksia että pahan olon tuntemuksia turvallisesti.

2.1 Turvallinen kiintymyssuhde

Lapsen kiintymyssuhde kehittyy turvalliseksi silloin, kun vanhempi tai hoitaja reagoi lapsen tarpeisiin. Vanhemmat ovat vuorovaikutuksessa lapseen ja ovat luoneet tunnesiteen häneen. Lapselle kehittyy tällöin terve itsetunto, tunne siitä, että hän on arvokas ja hänestä on toisille iloa. Lapsi oppii luottamaan toisiin ihmisiin. Turvallinen kiintymyssuhde lisää lapsen selviytymiskykyä vastoinikäymisissä ja rohkaisee empatiaan, avuliaisuuteen, läheisyyteen sekä pitkäaikaisiin ystävyssuhteisiin. Turvallinen kiintymyssuhde auttaa lasta säätelmään omia tunteitaan, impulssejaan ja käyttäytymistään sekä tukee koulumenestystä. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi tulee hyvin toimeen toisten kanssa ja hänen suhtautumisensa tulevaisuuteen on toiveikasta.

Varhaiset kokemukset vaikuttavat vahvasti ja pitkäkestoisesti yksilön aivoihin ja persoonallisuuteen, käyttäytymiseen, tunteisiin ja kehitykseen. Yksilön aiemmat koke-

mukset vaikuttavat huomattavasti siihen, miten hän havaitsee ja tulkitsee ärsykeitä ja miten hän niiden perusteella toimii. (Becker- Weidman 2008, 49).

Kiintymyssuhteen laadun on tutkimusten perusteella havaittu olevan yhteydessä lapsen myöhempiin sosiaalisiin valmiuksiin ikätovereiden kanssa eli siihen kuinka lapsi toimii ikäistensä kanssa esim. ryhmätilanteissa tai koulussa. Jokaisella ihmisellä on ainutlaatuinen, yksilölle ominainen tapa kiintyä toiseen ihmiseen. Kiintymystyyli muodostuu ihmissuhteiden kautta jo varhaislapsuudessa, lapsi aivan kuin tallentaa muistiin tapahtumia sisäisiksi malleiksi. Tapahtumat koskevat itseä ja kiintymyksen kohteena olevaa ihmistä (äitiä, isää, hoitajaa, lemmikkiä ym.). Nämä mallit sitten myöhemmin, aikuisenakin, ohjaavat ihmisen tapaa olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Näiden mallien mukaan yksilö tekee tulkintoja muista ihmisistä sekä arvioi itseään ja muita ihmisiä. (Vältivaara, 2010).

Turvallisesti kiintynyt lapsi on oppinut luottamaan läheisiin ihmisiin ja itseensä hädän hetkellä, mikä on tärkeää traumaattisissa tilanteissa. (Silve`n 2010, 137). Turvallisesti kiintyneen lapsen on helpompi selvitä traumaattisista kokemuksista koska hänen on helppo jakaa kokemuksiaan muille ihmisille ja hänen on helppo ilmaista kaikenlaisia tunteita.

2.2 Turvaton kiintymyssuhde

Kiintymyssuhde muotoutuu turvattomaksi tilanteissa, joissa vanhempi ei syystä tai toisesta pysty vastaamaan lapsen tarpeisiin tarkoituksenmukaisesti. Näissä perheissä lapsi ei kykene muodostamaan turvallista kiintymyssuhdetta. Sen sijaan hänen tehtävänsä, itse asiassa hänen jatkuva piinallinen koettelemuksensa, on oppia vanhempien kanssa, jotka oikeastaan ovat täysin vieraita hänelle. (Hughes 2009, 21).

Säätelykyvyn kuormittuessa lapsi stressaantuu ja sen ylittyessä traumatisoituu, jos tarjolla ei ole ulkopuolista säätelyapua. (Esim. vauva itkee nälkäänsä, mutta kukaan ei tule avuksi). Tunnesäätelytaidot sisäistyvät vähitellen osaksi lapsenpersoonaa. Omaksutut kiintymysstrategiat vaikuttavat siihen, miten ihminen tulkitsee ja käsittelee tunteita koskevia viestejä, millaisena hän kokee itsensä ja suhteensa toisiin ihmisiin.

Traumaattiset kokemukset ovat ihmisen psyykkeelle erityisiä sen vuoksi, että ne tallentuvat muistiin toisin kuin arkipäivän tapahtumat. Kun yksilö joutuu voimakkaasti stressaavaan tilanteeseen, hänen elimistössään erittyy endogeenisiä hormooneja eli ns. stressihormoneja. Ne vahvistavat traumaattisten tilanteiden muistiin tallentumista. (Sinkkonen 2000, 187). Tällaiset tapahtumat tallentuvat muistiin mm. kuvina, hajuina ja ääninä. Vauvaikäiset yleensä muistavat traumaattiset kokemukset näin koska puhe ei ole siihen mennessä vielä kehittynyt.

Traumakokemus ylittää lapsen luontaisen kyvyn käsitellä kokemuksia ja voi vaarantaa hänen psyykkistä, sosiaalista ja fyysistä tasapainoaan. (Silve`n 2010, 129.) Kun lapselle tapahtuu jotakin traumaattista hänen uskonsa vanhemman kykyyn suojella häntä järkkyy.

Organisoitumattomasti kiintynyt lapsi on vaarassa vastata patologistesti traumaan, josta muut lapset selviytyvät viisaiden vanhempien tuella. (Silve`n 2010, 144.)

2.3 Välttelevä ja ristiriitainen kiintymyssuhde

On olemassa normatiivisia vältteleviä ja ristiriitaisia kiintymyssuhteita, jotka eivät ole turvattomia ja jotka eivät muodosta psykopatologian kannalta juuri minkäänlaista riskiä (Greenberg 1999). Monessa suomalaisperheessä tunteita ilmaistaan niukasti mutta lapsi ei silti koe olevansa uhattuna. Välttelevä kiintymyssuhde muodostuu, kun lapsi tulee jatkuvasti torjutuksi hakiessaan huolenpitoa. Tästä johtuen lapsi tottuu elämään ilman rakkauden ja huolenpidon tarvetta. (Kuusinen 2000, 6.) Tilanteessa, jossa välttelevästi kiinnittynyt lapsi kohtaa hoivaajansa kanssa vieraita ihmisiä, suhtautuu lapsi fyysiseen läheisyyteen pidättyvästi estäen tunneilmaisuaan. Lapsi ei osoita tilanteessa hoivaajalleen eroahdistustunteitaan, koska on kokemuksen kautta oppinut, ettei hoivaajaan kannata vedota tunteilemalla. (Sinkkonen 2001a, 43–45).

Välttelevässä kiintymyssuhteessa vanhempi ei ole tunnetasolla saatavilla. Hän ei havaitse eikä reagoi vaan torjuu lapsen lähestymisyritykset ja lohdutuksen tarpeet esim. kiireen tai masentuneisuutensa takia. Suomalainen kasvatuseränne vilisee myös uskomuksia, jotka tukevat lasten varhaista itsenäistämistä. (”Pojat eivät itke”). Välttelevästi kiinnittynyt lapsi oppii mukautumaan miellyttämällä, tukahduttamaan tunteensa ja tarpeensa sekä pärjäämään omillaan. Tällöin heikkoudesta ja tarvitsevuudesta

sekä omien tunteiden ilmaisemisesta tulee hävettävää. Lapsen kokemus itsestään on: "En tarvitse muita". Avun pyytäminen ja vastaanottaminen toiselta voi myöhemmin muodostua vaikeaksi. Lapsi sopeuttaa itsensä olosuhteisiin olemalla "näkömättön", ylikiltti tai itsenäinen pikkuaikuinen. Pakonomainen ja kaavamainen käyttäytyminen on myös näille lapsille ominaista. Turvallisuutta haetaan yrittämällä hallita elämää ulkoisin keinoin. Myös omien tunteiden tunnistaminen ja erityisesti negatiivisten tunteiden ilmaiseminen vaikeutuu ja ne voivat purkautua hallitsemattomasti. Suomalaisen aikuisväestön yleisin kiintymystyyli on enemmän tai vähemmän välttelevä, johtuen osin suomalaisille ominaisesta itsenäistävistä kasvatuskäytännöistämme.

On esitetty, että lapsen vaikeudet ovat heijastusta perheen vuorovaikutusongelmista (Sinkkonen 1995, 113). Kodin ja vanhempien kautta saadut myönteiset ja kielteiset kokemukset määräävät pitkälti sen, kasvaako lapsesta tasapainoinen. Lasten epäonneksi monilta vanhemmilta vaikuttaisi nykyään puuttuvan vanhemmuuden kyvyt. Useiden vanhempien arvomaailma on vääristynyt ja heillä on itsellään elämäntaidollisia ongelmia. Tämä näkyy usein liiallisuuksiin menevänä, jatkuvana omanmielihyvän tavoitteluna. Seurauksena on monesti lasten huono kohtelu, jolloin yhteiskunnan on puututtava kasvatukseen, ja vanhemmuus siirretään sijaiskoteihin, perhekoteihin tai muihin lastensuojelulaitoksiin.

2.4 Sukupolvelta toiselle

Traumakokemus saattaa tunkeutua todellisena ja ahdistavana äidin muistiin, painajaisiin ja käyttäytymiseen, mikä puolestaan saa lapsen pelkäämään. (Silve`n 2010, 141.) Trauman siirtyminen sukupolvelta toiselle on hyvin yleistä ja onkin usein takana huostaan otettujen lasten ja nuorten vanhemmilla. Ja koska vanhempi ei ole osannut työstää omaa traumaansa niin on hän siirtänyt sen myös omille lapsilleen.

Trauman on kuitenkin osoitettu vaikuttavan myös suoraan lapsen psyykkiseen kehitykseen. (Silve`n 2010, 139.) Lapsi havaitsee jo hyvin nuorella iällä äidin mielentiloja ja opettelee elämää niiden kanssa.

Vaikeasti päihderiippuvaisten äitien on todettu poikkeuksellisen usein kokeneen lapsuuden perheissään turvattomuutta ja traumaattisia elämäntapahtumia. (Silve`n

2010, 154.) Tällainen äidin käyttäytyminen on hyvin usein kiintymyssuhdehäiriöisten lasten ja nuorten takana. Kun äiti on ylikuormittunut ja hakee nopeaa helpotusta oloonsa alkoholista hänestä ei ole luomaan turvallista vuorovaikutussuhdetta omaan lapseensa ja näin lapsi ei voi turvallisesti kiintyä vanhempaan. Tämä kaava joka on saanut alkunsa jo äidin vanhemmilta/huoltajilta, on hyvin todennäköistä että lapsi jatkaa tätä tuttua kaavaa omassakin elämässään. Tämän takia työmme lastensuojelulaitoksissa on ensisijaisen tärkeää, jotta tällainen kaava saataisiin rikottua.

3 LASTENSUOJELULAKI OHJAA TYÖTÄMME

Lastensuojelulaitoksiin sijoitetaan sosiaalilautakunnan huostaanottamia sekä sosiaalitoimen sijoittamia lapsia ja nuoria. Koska lapsen sisäinen tai ulkoinen turva ei ole omassa kodissa ollut riittävää.

3.1 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelutyön viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Se on toimenpide, jossa puututaan voimakkaasti lapsen oikeuksiin. Huostaanottoon ja sijaishuoltoon turvaudutaan vain, jos kodin olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä.

Lastensuojelun tarvetta kunnissa aiheuttavat vanhempien päihteiden käyttö, psyykkiset vaikeudet sekä lasten hoidon laiminlyönti ja kasvatusvaikeudet. Lastensuojelua voidaan tarvita myös silloin, kun lapsella on suuria kouluvaikeuksia, sopeutumiso ongelmia, rikollisuutta, alkoholinkäyttöä tai huumeongelmia. (Sinkkonen 2000, 94).

Lapset ja nuoret vastaanotetaan lastensuojelulain- ja asetuksen mukaisesti perhe, nuoriso- ja sijaishuoltoihin.

Sijoituspaikan valintaan vaikuttavat monet tekijät: oletettavissa oleva sijoituksen kesto, lapsen ikä, hänen oireensa ja vaikeutensa, suhde vanhempiin, terveydenhuollon palvelujen tarve, koulunkäyntiin liittyvät asiat, kotikunnan omat palvelut. (Sinkkonen 2000, 103.)

40 §

Velvollisuus huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen

Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos:

- 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai
- 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.

Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos:

- 1) 7 luvussa tarkoitetut toimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi; ja
- 2) sijaishuollon arvioidaan olevan 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaista.

3.2 Avohuollon tukitoimi

Lastensuojelulaitoksiin sijoitetaan lapsia/nuoria myös lyhytaikaisesti avohuollon tukitoimina. Avohuollon tukitoimet pitävät yleensä sisällään lasten päivähoidon, kotipalvelun, toimeentulotuen ja ehkäisevän toimeentulotuen. Kun tukitoimia suunnitellaan ja toteutetaan, on lapsen etu aina ensisijainen. Tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä.

34 §

Velvollisuus ryhtyä avohuollon tukitoimiin

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä tämän luvun mukaisiin avohuollon tukitoimiin viipymättä:

jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä; taikka jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia.

Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. (finlex.fi 2000 viitattu 4.11.2012)

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search\[type\]=pika&search\[pika\]=lastensuojelulaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search[type]=pika&search[pika]=lastensuojelulaki))

4 KUINKA KIINTYMYSSUHDEHÄIRIÖINEN LAPSI/NUORI KÄYTTÄYTYY

Perinteisesti huostaan otettujen lasten hoitoon sijoituksen ohella on kuulunut erilaiset tukitoimet kotiin kuten esimerkiksi perhetyöntekijän käynnit, lasten/nuorisopsykiatrian avo- tai osastohoitoa, erilaisia yksilö tai ryhmäterapiaa. Joillakin lapsilla on todettu että näistä toimenpiteistä ei ole huomattavaa hyötyä. Tähän löytyy usein vastaus lapsen turvattomasta kiintymyssuhteesta. Lapsen kyvyttömyys kiintyä ihmisiin jää huomioimatta eikä pystytä terapiassa keskittymään perimmäisen syyn korjaamiseen. Tähänkin on tulossa suuria muutoksia koska kiintymyssuhdeterapia on vasta valtaamassa alaa Suomessa. Ja monikaan lastensuojelualan ihminen ei tiedä tästä kyseisestä häiriöstä yhtään mitään, koska sitä ei ole käsitelty heidän koulutuksiensa aikana.

Yleisimpiä oireita kiintymyssuhdehäiriöisillä lapsilla ovat:

- Lapsi osoittaa julmuutta muita ihmisiä ja eläimiä kohtaan (kiusaa tai satuttaa)
- ei pysty solmimaan pysyviä ihmissuhteita
- ei osaa ottaa vastaan hellyydenosoituksia
- riitelee usein
- voimakas tarve hallita asioita
- rikkoo tai tuhoaa tahallaan omia ja muiden tavaroita
- tehtyään jotain pahaa ei näytä tuntevan syyllisyyttä
- impulssivisuus
- varastelu ja sen lisäksi epäuskottavia tai epäilyttäviä selityksiä miten tavara on hänen hallussaan.
- ottaa tavaroita ilman lupaa
- antaa väärää tietoa kokemastaan (sympatian hakua tai saadakseen hankaluuksia muille)
- ei pyydä vaan vaatii asioita

- komentelee muita lapsia ja aikuisia
- ei katso silmiin puhuteltaessa
- raivokohtaukset jotka saattavat kestää tuntikaupalla
- höpöttelee, toistaa samoja kysymyksiä, mumisee, puhuu epäselvästi
- valittaa pienimmästäkin kivusta ja särystä (hakee huomiota)

Aivojen stressikeskukset ylivirittäytyvä jatkuvasta varuillaan olostä ja pienikin ärsyke saattaa aiheuttaa tällaisessa lapsessa/nuoressa suuren reaktion. Vaikka aikuinen ei huomaa mitään järjellistä syytä lapsen/nuoren reagointiin, on tällainen käytös normaalia kiintymyssuhdehäiriöiselle lapselle/nuorelle, joka kärsii tunne-elämän ongelmista.

Lapsia ja nuoria joka ovat käyttäytyneet tällä tavalla, on luonnehdittu aikaisemmin ”käytöshäiriöisiksi”, ”heikkolahjaisiksi” tai jollakin muulla vastaavalla termillä. Mutta onneksi olemme nykyään viisaampia ja toivoisinkin että kiintymyssuhdehäiriöistä tulisi tunnetumpi asia. Ja tämän myötä voisimme tukea lapsia ja nuoria kehittymään turvallisemmin. Ja saada tuloksia aikaiseksi ja tehtyä laadukasta lastensuojelutyötä. Tutkiessani eri perhekotien ja nuorisokotien nettisivuja huomasin, ettei kiintymyssuhdeista ole mitään mainintaa toimintakertomuksissa tai palveluissa.

Kuka päättää, onko lapsen ja vanhemman kiintymyssuhde vaurioitunut tai vanhemmuus ”riittävää”? Tai sen, onko huostaanoton edellytys eli vaara tai sen uhka vakava? Tämän asian päättää kunnan sosiaalityöntekijä. Mutta itsessään vanhempien vähäinen kiintymys omiin lapsiinsa ei ole syy huostaanotolle ja usein asioiden annetaankin mennä liian pitkälle ennen kuin toimiin ruvetaan. Aina pitää tapahtua jotakin pysäyttävää kuten väkivaltaa tms. jotta lapsi saa tukitoimia. Tässä vaiheessa kun lapsi on jo huostaanottouhan alla, monesti suurin vahinko tapahtunut. lastensuojelulapsilla kiintymyssuhdehäiriöt ovat hyvin yleisiä.

4.1 Korjaava työ

Lapsen tullessa lastenkotiin, hänen sopeutumiseensa ja uuteen ihmiseen kiintymiseen vaikuttaa aikaisempien kiintymyssuhteiden laatu (Sinkkonen 1999, 24). Jos lapsella ei ole ennen sijoitustaan ollut ketään kenen kanssa muodostaa kiintymyssuhde,

voi suhteen rakentaminen olla lastenkodissa vaikeaa. Ja tämä on asia jonka kanssa me lastensuojelupuolen työntekijät teemme töitä koko ajan.

Voimmeko saavuttaa tuloksia näiden lasten kanssa? Vaikuttaa? Tämä on suuri kysymys mihin ei varmastikaan ole yksiselitteistä vastausta.

Tunnepohjainen reagointi oirehtivan lapsen/nuoren kuntoutumisen kannalta on lapselle/nuorelle huonoin mahdollinen vaihtoehto. Tavallinen vanhemmuus ei ole riittävää näille kiintymyssuhdehäiriöisille lapsille/nuorille. Nämä lapset/nuoret tarvitsevat terapeuttista vanhemmuutta jonka perusideana on olla lapsen/nuoren arkea jakava vanhempi tai huoltaja joka mahdollistaa lapselle/nuorelle tervehdyttäviä välittämisen kokemuksia. Kiintymyssuhdehäiriöinen lapsi vastustaa luontaisesti kaikin keinoin välittämisen kokemuksia. Terapeuttisen vanhemman/huoltajan avulla lapsi/nuori oppii kohtaamaan erilaisia luottamusta vaativia tilanteita. Lapsi/nuori pääsee näin kiinni omaan henkiseen kasvuunsa, aikuisen kanssa jaettujen tunnekokemusten kautta. Terapeuttisessa vanhemmuudessa on tärkeää säilyttää yhteys lapseen/nuoreen. Kiintymyssuhdehäiriöinen lapsi/nuori tarvitsee tuekseen ennen kaikkea maltillista vanhempaa/huoltajaa joka tarjoaa lapselle/nuorelle fyysistä ja henkistä läheisyyttä.

Tarkoitus lastensuojelun korjaavassa työssä on rakentaa lapselle ja nuorelle mahdollisimman hyvä elämä, vaikuttamalla ihmisyyden peruskokemusalueisiin. Ja näin tukea lapsia ja nuoria siten, että elämän kokeminen mahdollistuu mielekkäänä, tyydyttävänä, sisäisesti ja ulkoisesti turvattuna, tasapainoisena ja kokonaisena. On myös tärkeä huomioida lapsen ja nuoren yksityisyys, yksilöllisyys ja yhteisöllisyys – eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan ne ovat ensiarvoisia lapsen oman identiteetin kehittämisen kannalta. Rehellisyys ja kunnioitus – hyvät ja terveet tavat ja käytännöt niin itseä kuin muitakin kohtaan. Turvallisuus ja oikeudenmukaisuus – tärkeitä elämää rakentavia ja ylläpitäviä periaatteita, joiden sisäistämiseen opitaan. Oman ja muiden fyysisen ja henkisen koskemattomuuden turvaaminen. Lapsikeskeisyys ja avoimuus, lapsen tarpeisiin vastataan, lapsen etua puolustetaan. Avoimuus kodin sisällä.. Ammatillisuus ja suunnitelmallinen ja sisäistynyt malli toimia hoito- ja kasvatustyössä. Oman työn ja työyhteisön kehittämiseen sitoutuminen. Tasa-arvoisuus ja suvaitsevaisuus ja yhtäläinen olemassaolon oikeutus kaikille. Erilaisuuden sietäminen. Kulttuurinen identiteetti.

Käytännön keinoja toteuttaa korjaavaa työtä lastensuojelussa on, ruumiillisuuteen liittyvien perustarpeiden tyydyttäminen hyväksytyllä tavalla (ravinto, suoja, liikkuminen ja sukupuoli). Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen osana hyvää elämää. Mielihyvän ja nautinnon kokeminen sekä tuskan välttäminen hyväksytysti yhteisölliset ehdot tiedostaen perheessä. Kyky kokea iloa ja nautintoa elämästä ja jakaa sitä muiden kanssa. Kaikkien aistien käyttäminen sekä mielikuvituksen ja ajattelun harjoittaminen. Asioiden oikea tiedostaminen ennen oikeaa toimintaa. Käytännön taitojen harjoittaminen ja teknisten kykyjen kehittäminen. Kokemus siitä mitä itse voi saada aikaan. Eläminen tyydyttävässä suhteessa luontoon ja muihin eläviin olentoihin. Huumorintajun, leikin ja virkistysten kokeminen elämänlaatua kohottavina tekijöinä. Läheisiin ihmissuhteisiin liittyvien tunteiden ja kiintymyksen kokeminen (suru, rakkaus, kaipaus, kiitollisuus jne.). Hyvään elämään liittyvä tunnetason tarpeet täyttävä vuorovaikutus. Yhteisöllisten ja yhteiskunnallisten sääntöjen ja käytäntöjen ymmärtäminen hyvää elämää rakentaviksi elementeiksi. Elämän päämäärien asettaminen. Itsenäisen käsityksen muodostaminen elämän päämääristä ja elämän suuntaaminen niiden mukaisesti. Elämänkaaren kokonaisena kokeminen ja elämän käsittäminen rajalliseksi ja ulkoisten uhkien haavoittamaksi. Uskallus elää ja kokea elämä eri vaiheissaan. Elämän omaksi kokeminen. Kyky ymmärtää itsensä muista erilliseksi yksilöksi. Oman kulttuurisen identiteetin löytäminen.

Uskon että lapsen hyvä elämä mahdollistuu kodissa, jossa hoidollisin ja kasvatuksellisin menetelmin lapsi saa kokea olonsa turvalliseksi sekä saa elämäänsä pysyvyyttä ja jatkuvuutta. Psykologinen vanhemmuus sekä kodissa työskentelevien muiden aikuisten tarjoamat tukevat ja turvalliset ihmissuhteet ovat hoidon ja kasvatuksen kannalta ensiarvoisen tärkeät elementit. Hyvää elämää rakentaviksi voimiksi olen huomannut omassa työssäni huostaan otettujen lasten/nuorien kanssa luottamuksen, kiintymyksen ja toivon. Vanhemman ja kasvattajan tulee tiedostaa, että jokaisella ihmisellä on synnynnäinen ja ehdoton vastavuoroisuuden odotus. Tähän sisältyvät nähdyn tulemisen tarve, arvostetuksi tulemisen tarve ja aloitteellisuuden sekä ilon jakamisen tarve. Aikuisen on tärkeä tiedostaa, että hänellä on myös samat tarpeet ja osoitukset oman kehittymisensä tueksi.

Ei ole oleellista kenen tai keiden välille lapsi luo kiintymyssuhteen. Sijaisvanhemman ja kasvattajan rooli on olla rinnakkaisvanhempi. Lapsen/nuoren biologisia vanhempia ei tule syrjäyttää, vaan sieltä tulisi löytää ja etsiä löydettävissä olevat myönteiset voimvarat.

5 VANHEMMAN, KASVATTAJAN JA TYÖNTEKIJÄN ROOLI KORJAAVASSA TYÖSSÄ

Lastensuojelutyössä toimivalle aikuiselle on hyvin tärkeää että hän omaa hyvän itsetunnon, luottaa omiin kykyihinsä, omaa hyvät vuorovaikutustaidot sekä osaa pyytää ja antaa apua. Näin hänellä on edellytykset työskennellä kiintymyssuhdehäiriöisen lapsen ja nuoren kanssa laadukkaasti. Aikuisen on myös tärkeä olla empaattinen ja kyetä virittämään ja ylläpitämään tunneyhteyttä lapseen/nuoreen ja näin tukea lasta tasapainoiseen elämään.

Rajoja tulee uskaltaa asettaa eri tilanteissa, ne tuovat turvallisuutta ja pysyvyyttä. Lapselle ja nuorelle luodut rajat ovat avainsana kiintymyssuhdehäiriöisen nuoren kanssa tehtävässä työssä. Valmiiden vastausten antaminen tai olettaminen ei myöskään ole lapselle/nuorelle hyödyksi kuin uteliailla kysymyksillä lasta vastuuttaminen. Lapsen ja nuoren oman ongelmanratkaisukyvyn kehittäminen on tärkeää tulevalle selviytymiselle. Aikuisen utelias suhtautuminen lapsen ja nuoren tunnetason kysymyksiin vahvistaa lapsen tunteiden tunnistamista, tunteiden hallintakykyä ja suhtautumista muiden tunteisiin. Tämä alue on yleensä useilla sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla hyvin kehittymätön. Lapsen tasolle virittäytyminen ja empatian kokeminen lastensuojelulaitoksessa on taitolaji. Olisi paljon helpompaa tehdä asioita lapsen puolesta kuin vain kokea ja suhtautua empaattisesti haastavissa tilanteissa. Olisi paljon helpompaa antaa omasta mielestä toimiva toimintamalli lapselle kuin tukea häntä itse löytämään omansa ja itselleen sopiva.

Tunteita saa ja voi olla, mutta impulssit tulee olla kontrolloitavissa. Aikuisen tulee olla tarjolla kun lapsi on levoton, hätäntynyt tai uupunut. Hänen tulee myös olla paikalla kun lapsi tarvitsee vahvistusta innokkuudelle ja aloitteellisuudelle. Aikuisen ja lapsen/nuoren keskinäisessä kanssakäymisessä on olennaista antaa tilaa rauhoittumiselle ja riehumiselle ja rentoutumiselle kuin myös riemastumiselle ja riehumiselle,

Näissä yhdessäolon hetkissä vahvistetaan positiivisesti keskinäistä yhteyttä. Aikuisen tulee olla kiinnostunut lapsen/nuoren omasta todellisuudesta olemalla aktiivinen ja samalla kunnioittavan utelias.

Hyväksyntä asenteen osana on ehkä kaikkein vaikein käsitettävä. Hyväksyntä tässä ei tarkoita kaiken sallimista. Lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen kuuluu aikuisen vastuu lapsen/nuoren ohjaamisesta ja opastamisesta. Hyväksyntää voidaan osoittaa vaikka kaikkea ei lapsen toiminnassa hyväksyisikään. Hyväksyntään voidaan sisällyttää kurin, järjestyksen ja sääntöjen noudattamisvaatimukset kun ne tukevat lapsen/nuoren turvallisuutta.

Asenne on myös uudelleen ja uudelleen haettava itsestä. Huumori on usein kiintymyssuhdeongelmista kärsivien lasten ja nuorten kanssa toimiessa pelastava elementti. Aikuisina annamme usein lapsille ja nuorille kokemuksia leikin ja huumorin varjolla siitä, miten voidaan suhtautua kompastumisiin, erehdyksiin ja hankaluuksiin. Yksiä suuria ilonaiheita lastensuojelulaitoksessa on kun ahdistavista olosuhteista tullut lapsi löytää itsestään leikkivän, vitsailevan tai keppostelevan puolen.

Oma työrooli työyhteisössä on tärkeä ja että toimii omien arvojensa ja normiensa mukaan kuitenkin niin että toimii tilanteeseen sopivasti ja odotuksiin vastaten. Työyhteisössä työntekijälle annetaan rooli, jota kukin työntekijä sitten toteuttaa henkilökohtaisella tavallaan. Jokaisella ihmisellä on erilaiset taustat, arvot sekä tiedot jotka ohjaavat jokapäiväistä elämää ja työtä. Työntekijän rooli määräytyy myös paljon oman persoonallisuuden kautta.

Kasvattajan tärkein työväline on hän itse. (Sinkkonen 2000, 147.) Onkin tärkeää että aikuinen ja kasvattaja pyrkii kehittämään itseään ja miettii omaa toimintaansa kriittisesti ja on valmis hakemaan tietoa joka häneltä puuttuu. Tällaisessa työssä toimiminen vaatii ensisijaisesti työhön sitoutumista ja tämä onkin edellytys lastensuojelulaitoksessa toimivalle aikuiselle. Tällaista työtä ei voi tehdä mikäli emme suostu sitoutumaan lapseen tai nuoreen, siksi aikaa kuin tarve vaatii. Jokainen lapsi ja nuori on yksilö omine erityispiirteineen, ja nämä piirteet vaativat erityistä suhtautumista, pohdintaa ja sitoutumista. Lapsen kanssa on tietoisesti tahdottava tehdä töitä, on luotettava lapseen/nuoreen ja omiin toimintamalleihin, on uskottava parempaan ja siihen,

että voimme antaa toivoa. Pienenkin edistymisen myötä yhteinen ilo on erityisen suuri.

Kiintymyssuhdehäiriöisen lapsen/nuoren tukeminen on peruskivi lastensuojeluyksikön korjaavassa työssä. Yhtä tärkeää on myös olla vuorovaikutuksessa tunnetasolla lapsen/nuoren kanssa. On tärkeää että lapsi tuntee itsensä kuulluksi. Voimmekin sijaisvanhemman, työntekijän ja kasvattajan roolissa tarjota lapselle tai nuorelle kiintymyssuhteen, joka voi korjata ja korvata aikaisempaa.

Vaaditaan valtavasti työtä ja terapiaa, ennen kuin nämä lapset oppivat kokemaan todellisia tunteita ja alkavat luottaa toiseen ihmiseen. (Becker-Weidman 2008, 271). Kasvatustyö tällaisen lapsen kanssa on rankkaa ja aikaa vievää, ja onkin tärkeää että vanhemmilla on muiden aikuisten tuki ja vahva tukiverkosto. Näihin asioihin palaan tarkemmin työn edetessä.

Kahdenkeskisen vuorovaikutussuhteen lisäksi työntekijä muodostaa suhteen myös lapseen ryhmänä. (Sinkkonen 2000, 141.) Lastensuojelutyössä aikuiselta vaaditaan myös taitoa kohdata, ohjata ja johtaa myös ryhmää. On tärkeää että aikuinen osaa toimia vuorovaikutuksessa yksilön sekä ryhmän kokonaisuuden kanssa samanaikaisesti. Huostaan otettu lapsi/nuori tulee aina osaksi yhteisöä jossa asuu mahdollisesti jo muita lapsia ja nuoria sekä aikuisia ja työntekijöitä. Onkin tärkeää että lapsi/nuori kokee olevansa osa yhteisöä omana itsenään.

5.1 Työntekijän työssäjaksaminen

Työnteke on aina ollut erottamaton osa ihmisen elämää, ja onkin tärkeää että työntekijän jaksamisesta huolehditaan jotta työpanos työntekijällä pysyy hyvänä ja työura ja työikä näin ollen myös pidentyvät.

Työelämän nopea kehitys ja muutokset työorganisaatiossa tuottavat haasteita työntekijöille koko työuran ajan. (Pietikäinen 2011, 123). Työntekijää kohtaan kohdistuu koko ajan uusiutumispaineita mikä voi vaikuttaa työpanokseen ja työssä jaksamiseen, jos työntekijä ei saa tarvittavaa tukea työhönsä.

Työminän ja työroolin erottamista työntekijän henkilökohtaisesta elämästä, on tärkeää työssäjaksamisen edellytys. Työssä jaksamisen edellytys on työntekijän kykyjen ja työtehtävien vaatimusten välinen tasapaino. Epätasapaino voi aiheuttaa työkykyä heikentävää työuupumusta ja loppuun palaminen saattaa tehdä työntekijän pitkäaikaisesti työkyvyttömäksi. Myös huono työilmapiiri voi uhata työntekijöiden työhyvinvointia. Hyvä työ ja työympäristö edistävät työssäjaksamista ja työhyvinvointia. Suurin merkitys työntekijöiden jaksamiselle on työvoiman määrän oikealla mitoittamisella. Lisäksi tarvitaan työaikojen ja töiden, osaamisen ja ammattitaidon kehittämistä, työyhteisöjen toimivuuden sekä työympäristön, työolosuhteiden parantamista.

Työstressiä ja uupumusta aiheuttavat mm. töiden epätasainen kasautuminen, jatkuva kiire, jatkuvasti kasvavat tavoitteet ja vaatimukset sekä liian suuri työmäärä.

Jos lastensuojelun työntekijä, vanhempi tai huoltaja kärsii työuupumuksesta, on se hyvin vakava asia. Koska aikuinen joka toimii esimerkkinä lapsille ja nuorille ei anna uupuneena ja väsyneenä tarvittavaa panosta lasten ja nuorten kasvatustyöhön. Työn laatu kärsii ja mahdollisesti muiden työtaakka lisääntyy.

Henkisen jaksamisen ja työyhteisön myönteisen ilmapiirin sekä työprosessin kehittämisen vuoksi on välttämätöntä, että kasvatusta ja opetushenkilökunnalla on mahdollisuus halutessaan saada ulkopuolista työnohjausta. (Ahvenainen 2001, 116). Työnohjaus on tärkeä työntekijän oman sekä työnantajien jaksamisen kannalta, ja palaan-kin tähän aiheeseen tarkemmin myöhemmin.

5.2 Lemmikkien vaikutus kiintymyssuhteiden kehitykseen lastensuojelulaitoksessa

Elämäntilanteesta riippumatta lemmikki tarjoaa aina mahdollisuuden läheisyyteen ja on valmis kuuntelemaan kaikki päivän mittaan tapahtuneet ja mieltä painaneetkin asiat. Lemmikin vaikutus lapseen on vahva. Karvainen ystävä on mukana monessa ja silloin lapsi ei ole yksin. Myös tunne-elämän kehitykselle lemmikeillä on erittäin positiivinen vaikutus. Eläinten silittäminen alentaa verenpainetta ja suojaa stressiltä. Eläinten kanssa kosketuksissa olevissa perheissä on vähemmän allergioita ja astmaa. Nämä tosiseikat ovat osa pitkää listaa siitä, mitä suoria terveysvaikutuksia lemmikeillä on tutkitusti todettu olevan. Lemmikkieläimet voivat osaltaan merkittäväällä tavalla vaikuttaa lasten sosiaaliseen kehitykseen. Lemmikkieläinten kautta lapsille

voidaan opettaa empatiaa, inhimillisyyttä sekä itsen ja toisen kunnioittamista. Lapsuuden aikana muodostettu kiintymys vanhempiin, sisaruksiin tai jopa lemmikkieläimeen luo perustan myöhemmille sosiaalisille suhteille. Terveiden kiintymyssuhteiden kautta kehittyy myös myönteinen itsetunto. Lemmikkieläimet tarjoavat lapsille mahdollisuuksia kehittää huolenpidon taitoja sekä vastuuta joka saa aikaan tarpeellisuuden ja pätevyyden tunteen. Perhekodissamme lapsia tuetaan myös kodin ulkopuolisiin harrastuksiin. Näistä harrastusmahdollisuuksista yksi on ratsastus. Ratsastus esimerkiksi kehittää lasten tasapainon- ja kehonhallintaa hyvin kokonaisvaltaisesti. Lasten tietomäärä kasvaa roimasti eläinten hoitamisen myötä. Tuntuu siltä, että hevosalleilla parveilevat pikkutyöt oppivat hetkessä ratsastukseen liittyvä käsitteet ja tallien pelisäännöt. Lemmikkien kuollessa lapset oppivat käsittelemään surua ja hyväksymään kuoleman. Myös aikuiselle ihmiselle lemmikki voi olla monessa mielessä mitä parhain seuralainen hänen hyvinvointinsa kannalta katsoen. Säännölliset ulkoilut koiran kanssa edistävät aikuisella niin fyysistä kuin psyykkistäkin hyvinvointia. Kokonaisvaltaisesti lemmikit vaikuttavat positiivisesti niin lasten kuin aikuisten hyvinvointiin perheessä.

6 TYÖMME TUKENA LASTENSUOJELULAITOKSESSA

Jokainen aikuinen tarvitsee tukea omalle työlleen ja omille ajatuksilleen. Onkin tärkeää että lastensuojelussa toimiva aikuinen osaa ja pystyy hakemaan apua omaan työssäjaksamiseensa työpaikan ulkopuolelta. Koska näin hän ei vain tue oman työnsä tekemistä vaan vaikuttaa myös lapsiin ja nuoriin positiivisesti, koska jaksaa työssään paremmin, ja pystyy keskittymään työnsä tekemiseen laadullisesti.

6.1 Moniammatillinen työryhmä

Moniammatillisen yhteistyön käsite alkoi esiintyä asiantuntijoiden ja eri ammattiryhmien yhteistyön kuvauksessa jo 1980-luvun loppupuolella ja vakiintui meillä Suomessa 1990-luvulla. (Isoherra 2008, 33). On myös tärkeää että muistamme hyödyntää moniammatillista työryhmää lapsen kasvun tukena. Moniammatillinen yhteistyö on parhaimmillaan sitä että asiantuntijoilla on tavoitteena ratkaista ja tehdä päätöksiä jotta pääsevät tavoitteeseen jossa he yhdistävät tietonsa ja osaamisensa jotta saavat kokonaisvaltaisen käsityksen asiakkaan tilanteesta, ja näin voivat laadullisesti jatkaa

asiakkaan hoitoa. Yleensä lastensuojeluasiakkaan kanssa toimivat lastensuojeluyksikön työntekijät/ohjaajat, sosiaalityöntekijät, opettajat ja monet muut aikuiset ja onkin tärkeää että huostaanottopaikassa otetaan huomioon näidenkin asiantuntijoiden oma näkökulma nuoren/lapsen tilanteesta. Kun saamme tietoa erilaisista näkökulmista voimme kokonaisvaltaisemmin tukea lapsen ja nuoren kehitystä lastensuojelulaitoksessa. On myös tärkeää huomioida perheen ja ystävien asiantuntijuus ja sen vaikutus lapsen tai nuoren hyvään kehitykseen. Yhtälailla olisi tärkeää, että yhteiskunnasta tulee viestiä arvostavasta suhtautumisesta lasta ja nuorta kohtaan.

6.2 Työnohjaus

Työnohjaus on tarkoitettu työelämän tarpeisiin tukemaan tulosten saavuttamista. (Vilanen, Pia 2013. Työelämän tarpeisiin. Työnohjaus ja coaching 2013, 3.) Työnohjaus vaikuttaa ennen kaikkea yksilön ja työyhteisön työtehoon, työn laatuun, jaksamiseen sekä motivaatioon. Monilla työpaikoilla kamppaillaan työuupumuksen, stressin, heikon motivaation, huonon johtajuuden kanssa. Näihin asioihin on mahdollista saada paljon apua työohjauksessa, jossa jokainen voi henkilökohtaisesti purkaa omia mietteitään ja saada tukea omille ajatuksilleen. On tärkeää että yrityksen/työpaikan johtajat sekä työntekijät osallistuvat työnohjaukseen, koska voivat näin kehittää omia työroolejaan ja johtajuuttaan. Työnohjaajan rooli on kehittää ja antaa apua työn suorittamiseen työyhteisössä. Johdon työnohjauksessa tarkastellaan johtamiseen liittyviä kysymyksiä.

Ratkaisukeskeinen työnohjaus on yksi työnohjauksen muoto. Ratkaisukeskeisyyteen kuuluu keskeisesti ajatus, että ihmisillä on jo hallussaan tieto siitä, miten ongelmasiassa kannattaisi edetä. He eivät vain vielä tiedä tietävänsä sitä. (Vilanen, Pia 2013. Työelämän tarpeisiin. Työnohjaus ja coaching 2013, 7.) Tärkein työväline ratkaisukeskeisyydessä on puhe, keskustelu ja dialogi. Kysymykset ovat myös oleellinen osa sitä. Kysymyksen tarkoituksena on saada toinen osapuoli ajattelemaan kriittisesti ja näin kehittämään uusia näkökulmia ja oivalluksia.

7 ERILAISIA HOITOKÄYTÄNTÖJÄ LAPSEN/NUOREN TUKENA

Haluan tuoda esille muutamia erilaisia hoitomuotoja ja tukikeinoja joita voi käyttää kiintymyssuhdehäiriöisen lapsen/nuoren tukena normaalin arjen sekä oman työn tukena. Kiintymyssuhdehoitokäytäntöjä ei Suomessa vielä osata käyttää eikä vaatia huostaan otetun nuoren sijoituksen tueksi. Ja monissakaan kunnissa ei järjestetä suoranaisesti kiintymyssuhdeterapiaa, vaan yleensä tarjotaan tällaiselle lapselle/nuorelle psykoterapiaa jonka toimivuudesta ei ole takeita. Tästä kuitenkin enemmän seuraavissa kappaleissa, missä avaan käsitteitä enemmän.

7.1 Traumahoito

Trauman ilmaiseminen on traumatisoituneiden auttamisen ja hoidon avain. Lasta hoitavat ja kasvattavat aikuiset tukea ja auttaa lasta trauman käsittelyssä. 1-tyyppin trauman jälkeen on huolehdittava uhrien systemaattisesta kriisi-interventiosta. Sen varmistamiseksi useissa päiväkodeissa ja kouluissa on laadittu kriisivalmiussuunnitelma traumatisoivien tapahtumien varalta. Suunnitelma auttaa esimerkiksi siinä, että tieto tapahtuneesta saadaan mahdollisimman nopeasti päiväkotiin tai päiväkodista vanhemmille/hoitajille. Se auttaa toimimaan äärimmäisen stressaavassa tilanteessa. Näin voidaan lieventää kriisin haittavaikutuksia ja tukea sekä lasten että työntekijöiden toipumista. (Sinkkonen 2000, 196.)

Huostaanotto on lapselle/nuorelle hyvin traumaattinen kokemus ja onkin tärkeää että tieto kulkee päiväkodin/koulun ja hoitajien välillä. Traumahoito pitää sisällään hyvin yksinkertaisesti lapsen/nuoren perustarpeista huolehtimista ja lähellä olemista. Häntä on kuunneltava ja annettava tilaa hänen omille ajatuksilleen. Asia on otettava puheeksi ja väärinkäsitykset oikaistava. Lapselle tulee antaa tilaa työstää kokemaansa traumaa turvallisessa aikuisen ohjauksessa.

7.2 Lasten yksilöllinen psykoterapia

Lasten psykoanalyttinen hoitaminen alkoi 1920-luvulla. hoitomuodon pioneereja olivat Melanie Klein ja Anna Freud. He oivalsivat, että lapsi ilmaisee tunteitaan ja tarpeitaan usein muulla tavalla kuin sanallisesti. Varsinkin leikki on avain lapsen sisäiseen

maailmaan. Monista ahdistavista asioista lapsen on vaikea puhua, mutta leikin ja piirrosten välityksellä niitä päästään käsittelemään. (Sinkkonen 2000, 209). Lastensuojeluyksikön työntekijänä minulla on paljon kokemusta psykoterapian käytöstä. Meillä on sekä hyviä että huonoja kokemuksia. Yleensä kuitenkin törmäämme koulutettujen terapeuttien vähyyteen ja lapsi/nuori jää ilman terapiaa tämän takia.

Joillekin lapsille/nuorille on ollut paljonkin hyötyä psykoterapiassa käynnistä ja he ovat saaneet siitä paljon apua. Kun taas jotkin nuoret ovat käyneet psykoterapiassa kauan ilman minkäänlaista huomattavaa vaikutusta. Silloin on pitänyt miettiä vaihtoehtoisia hoitomuotoja

7.3 Vuorovaikutteinen kehityopsykoterapia.

Vuorovaikutteinen kehityopsykoterapia on hoitomalli, jota voidaan soveltaa sekä lasten ja nuoren että aikuisten hoidossa. Traumaperäisestä kiintymyssuhdehäiriöstä kärsivien nuorten hoitaminen tapahtuu osana ihmissuhdetta, jonka voivat muodostaa adoptiovanhemmat, sijaisvanhemmat, biologiset vanhemmat tai heidät korvaava hoitohenkilöstö. DDP-hoitomalli on tunteeseen perustuva yksilöiden välinen lähestymistapa, joka on nimenomaan kehitetty traumaperäisen kiintymyshäiriöiden hoitoon. Terapiassa keskitytään ihmissuhteisiin, sisäisiin työmalleihin, intersubjektiiviseen tunteen jakamiseen ja lapsen ja terapeutin ja vanhemman reflektointikykyihin sekä muiden osallistujien keskinäisiin suhteisiin. (Becker-Weidman 2008, 77.)

7.4 Theraplay

Theraplay on kehitetty alun perin Yhdysvalloissa 60-luvun lopulla, Chicagon syrjäytymisvaarassa olevien lasten varhaiskuntoutusohjelmassa. Sitä on vähitellen kehitetty yhä monimuotoisemmaksi ja sovellettu eri puolilla Yhdysvaltoja, Kanadaa ja Eurooppaa mm. lastenpsykiatrisissa hoito- ja ennaltaehkäisyohjelmissa, sijaishuolto, ja adoptioneuvonnassa sekä kouluissa, päiväkodeissa ja perhekuntoutuksessa. Theraplay-Instituutti valvoo ja hyväksyy eri maiden koulutusohjelman theraplay-terapeutiksi kouluttautumisessa. Suomessa theraplay-terapeuttien koulutusta ja työnohjausta hoitaa Suomen Theraplay-Yhdistys.

Theraplay-hoidossa pyritään aktiivisesti mallintamaan samanlaista aktiivista ja läheistä vuorovaikutusta, joka syntyy luonnostaan pienen vauvan ja vanhemman välisessä

terveessä suhteessa. Tämän suhteen keskeinen sisältö on välittää lapselle kokemus merkityksellisyydestä, arvokkuudesta ja rakastettuna olemisesta. Tähän pyritään siten, että aikuinen jäsentää ja johtaa vahvasti vuorovaikutuksen kulkua lapsen sanattomia viestejä ja aloitteita mahdollisimman paljon hyväksi käyttäen. Kontaktia luodaan fyysisen läheisyyden ja hoivan kautta tarjoten lapselle mielihyvän kokemuksia ja viestittäen kehon merkityksellisyyttä. Terapeutin keskeinen tehtävä on säilyttää jatkuva emotionaalinen yhteys lapseen siten, että lapsi saa uudenlaisen kokemuksen itsestään ymmärrettynä ja hyväksyttynä myös sanattomien viestien tasolla. Yhteys rakennetaan iloisen ja yllätyksellisen leikkisyyden avulla. Oleellista on myös tarjota lapselle kokemuksia onnistumisesta ja omien rajojen ylittämisestä ja lapsen tervettä itsetuntoa vahvistetaan riittävällä haasteellisuudella. (theraply.fi viitattu 4.11.2012 <http://www.theraplay.fi/index.php?k=11400>)

Kiintymyssuhteen tarve jatkuu läpi elämän rajautumatta ainoastaan lapsuuteen.

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tein työn tueksi laadullisen tutkimuksen jossa aineistonkeruumuotona toimivat haastattelut. Lähetin valmiit haastattelupohjat kahdelle perhekodin vanhemmalle sekä kahdelle sosiaalityöntekijälle. Vastasin myös itse tähän kyselyyn Perhekodin työntekijän roolissa.

Kuitenkin haastatteluja tehdessäni monien yhteydenottojen jälkeen sosiaalityön edustajat eivät kyselyyn vastanneet ja päätin purkaa haastattelut pelkästään perhekodin edustajien näkökulmasta. Tutkimustuloksista tuli aika yksipuolisia tuloksia, joskin tutkimusta tukevia tuloksia.

Sain haastatteluista sellaisia tuloksia kuin niistä hainkin ja ne tukivat työtäni hyvin. Kuitenkin asia jonka huomasin puutteeksi haastattelussa, oli työntekijöiden jaksamisesta käsittelevä kohta tai kysymys, joka jäi minulta huomiotta haastattelua tehdessä. Ja siitä miten työssä jaksaminen otetaan kullakin työpaikalla huomioon ja kuinka johtajuudesta huolehditaan?

8.1 Laadullinen tutkimusote

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus, jossa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. (Jyväskylän yliopisto, 2013). Laadullisessa tutkimuksessa haastatellaan valittuja yksilöitä. Ja sillä halutaan ensisijaisesti vastaus kysymyksiin miksi, millainen ja miten. Sen tavoitteena on ymmärtää asioita ihmisten, kuluttajien ja asiakkaiden näkökulmasta.

Laadullinen tutkimus on vain pintaraapaisu jostakin tutkittavasta asiasta ja sillä ei voi saavuttaa syvällisiä ja perusteellisia vastauksia. Sillä voidaan kuitenkin tukea tutkittavaa ilmiötä eri näkökulmista sekä lisätä ja saada monipuolisempaa tietoa ja ymmärrystä ilmiöön liittyen.

8.2 Aineistonkeruumuotona haastattelu

Toteutin haastattelut kyselytutkimuksena mikä tarkoittaa tiedon keruuta kyselylomaketta apuna käyttäen, jossa vastaajat saavat itse rauhassa täyttää lomakkeen. Lähe-
tin lomakkeen osanottajille sähköpostitse ja hain henkilökohtaisesti.

Henkilökohtaisesti tarkistetussa kyselyssä lomakkeet postitetaan, mutta kerätään henkilökohtaisesti, jolloin voidaan tarkistaa, että kysymyksiin on vastattu, selvittää kuka on vastannut, ja mahdollisesti tarkentaa epäselviä kohtia. (Uusitalo 1999, 91).

Haastattelu eli surveytutkimusta käytetään yleisesti myös vastaajien tietojen, mielipiteiden, asenteiden, arvojen ja ideologioiden selvittämiseen. (Uusitalo 1999,92.) Kuka tahansa kansalainen ei voi vastata näihin kyselyihin, vaan onkin tärkeää että kyselyn tuottaja miettii tarkoin kenellä teettää kyselyn. Esimerkiksi en tähän työhön olisi saanut luotettavia tuloksia jos olisin kiintymyssuhdeteoriasta kysellyt rakennusmiehiltä.

8.3 Haastattelujen purku ja tutkimustulokset

Sosiaalityöntekijöiden näkökulma olisi ollut tärkeä tätä työtä tehdessä, koska he ovat päättävässä asemassa lapsen ja nuoren elämässä. Ja vaikuttavat päätöksillään ja

toimillaan lapsen ja nuoren loppuelämään. Ja olisikin ollut mielenkiintoista tietää ymmärtävätkö sosiaalityöntekijät kuinka tärkeä kiintymyssuhde on lapsen ja nuoren elämässä ja ottavatko he sen huomioon työssään. Ja miten he käytännön työssä toimivat kiintymyssuhdehäiriöisen lapsen ja nuoren kohdalla.

Kaikissa haastattelupohjissa oli paljon samankaltaisia huomioita kiintymyssuhdehäiriöisten lasten ja nuorten käyttäytymisessä. Näitä oli mm. huomion haku, rajattomuus, aggressivisuus, vaativuus sekä asioiden jatkuva varmistelu. Yksi kaikille yhteinen ajatus oli myös se että kaikki perhekotiin sijoitetuista lapsista ja nuorista kärsii jonkin asteisista kiintymyssuhdehäiriöistä.

Yksi tärkeä asia joka haastatteluissa nousi esille, kiintymyssuhdehäiriöisen lapsen ja nuoren kanssa tehtävässä työssä, olivat tavallisen arjen toimet ja turvallinen rytmi ja toistuvat käytännöt sekä turvallisen aikuisen läsnäolo. Nämä asiat nousivat aina esille myös kirjallisuudessa. Ja tällaisella tavallisen tylsän arjen elämisellä saadaan suurimpia tuloksia aikaiseksi näiden kiintymyssuhdehäiriöisten lasten ja nuorten kanssa. Tähän tavalliseen arkeen liittyy vahvasti tämä turvallinen aikuinen ja hänen läsnäolonsa ja tavoitettavissa olemisensa.

Yksi tärkeä huomio haastatteluissa oli myös kiintymyssuhdetietouteen liittyen koulutuksen ja tiedon vähyys tähän asiaan liittyen. Uutta kirjoitettua tietoa viime vuosilta löytyy hyvin kattavasti, mutta sitä ei hyödynnetä oppilaitoksissa. Joten omaehtoisen opiskelun tärkeys lastensuojelulaitoksissa on ensisijaisen tärkeää, työn laadullisen tekemisen kannalta.

Asia jota en kohdannut kirjallisuutta ja nettilähteitä tutkiessani joka tuli haastatteluja tehdessä vastaa oli takertuva ja varmisteleva lapsi/nuori. Kaikissa haastatteluissa kävi ilmi että perhekodissa asuvat lapset/nuoret jotka kärsivät kiintymyssuhdehäiriöstä takertuvat näihin turvallisiin aikuisiin liikaa. Eivät fyysisesti, vain esimerkiksi eivät vain päästä aikuisia silmistään. Varmistelevat arjen yksinkertaisia asioita aikuiselta moneen otteeseen ja ovat huolissaan tavallisista arjen asioista.

8.4. Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkittavien yksilöiden määrä laadullisessa tutkimuksessa ei ole oleellinen vaan kerätyn aineiston laatu, jonka olen haastatteluja tehdessäni varmistanut hakemalla lomakkeet henkilökohtaisesti vastaajilta.

Tutkimuksen luotettavuus perustuu haastateltavien ammattitaitoon oman alansa asiantuntijoina. Heille on annettu tarpeeksi yksityiskohtaiset tiedot haastattelun tavoitteista sekä taustatekijät tutkimusaiheesta.

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään vastaamaan kysymykseen miksi jokin asia tapahtuu, ja perustelemaan uskottavalla tavalla havaintoihin viitaten. Vertailla tutkimusaineistoa teorial tietoon, tukevatko ne toinen toisiaan sekä löytyykö niistä ristiriitoja. Ja miksi?

Tieteellisen tutkimuksen eettisyys. Jokaisen tutkijan ja opinnäytetyötään tekevän opiskelijan pitää toimia työssään hyvän tieteellisen käytännön mukaan. Vastuu hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta kuuluu ensisijaisesti tutkijalle itselleen, mutta myös työn ohjaajille ja tutkimusryhmälle kollektiivina, esimiehelle työympäristön kehittäjänä ja edellytysten asettajana sekä rahoittajille tutkimuksen toimintaedellytysten luojina. (Hämeen ammattikorkeakoulu, 2013).

Eettisen työn perusteena on toimintatapojen rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus. Muiden tutkijoiden ja tutkimukseen osallistuvien huomioon ottaminen. Tutkimuksen suunnittelu sekä toteuttaminen asetettujen vaatimusten mukaan. Selvä vastuunjako.

9 Yhteenveto ja pohdinta

Tämä opinnäytetyö oli mielenkiintoinen tehdä ja tästä on myös ollut paljon hyötyä omassa työssäni. Olen tämän työn myötä oppinut työssäni lasten ja nuorten kanssa kiinnittämään enemmän huomiota omaan käytökseeni sekä työtapoihini. Olen myös huomannut vaikutusta lasten ja nuorten käyttäytymisessä itseäni kohtaan ja muutokset ovat olleet vain ja ainoastaan positiivisia.

Kiintymyssuhdehäiriöt ovat suomessa toimiville ammattilaisille vielä hieman vieraita, koska näistä asioista saa tietoa vain omaehtoisella opiskelemisella. Kuitenkin kiintymyssuhdeteoriat ovat valtaamassa alaa lastensuojelupuolella ja uskonkin että voimme tämän asian kautta saada enemmän tuloksia aikaan näiden lasten ja nuorten kanssa. Oma työkokemukseni on osoittanut, että jokainen lapsi ja nuori joka tulee lastensuojeluasiakkaaksi, kärsii enemmän tai vähemmän kiintymyssuhdehäiriöistä. Ja olisikin tärkeää että tähän asiaan kiinnitettäisiin enemmän huomiota lastensuojelutyössä niin laitoksissa kuin perhetyössä.

Hyvä tuki tälle työlle oli haastattelut jotka tein työn tueksi, koska haastatteluista sain sellaista tietoa jota en kirjallisuudesta löytänyt. Kuitenkin ihmiset jotka ovat päivittäin tekemisissä kiintymyssuhdehäiriöisten lasten ja nuorten kanssa ovat oman alansa asiantuntijoita, ja heidän tietotaitoaan tulisikin hyödyntää nykyistä enemmän.

LÄHTEET:

Ahvenainen, O. Ikonen, O. Koro, J. 2001. Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön. Vantaa: WSOY. Tummavuoren kirjapaino Oy

Arthur Becker - Weidman T. 2008. Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityopsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa. Tampere: PT-Kustannus

Daniel A. Hughes T. 2009. Tie traumasta tervhtymiseen. Tampere: Esa Print Oy
kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta. Teoksessa Kuusinen, K-L. (toim.)

Isoherranen, K. Rekola, L. & Nurminen, R. 2008. Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy

Kuusinen, K-L. 2000. Terapiasuhte ja emotionaalinen säätely

Pietikäinen, P. 2011. Työstä, jouta ja jaksa – työn ja hyvinvoinnin tulevaisuus. Tallinna Raamatutrukikoda.

Sinkkonen, J. 1995. Lapsen kanssa hyvinä ja pahoina päivinä. 6. painos. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. 2001a. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Uusitalo, H. 1999. Tiede, tutkimus ja tutkielma – johdatus tutkielman maailmaan. Porvoo: WSOY.

LÄHTEET LEHDISTÄ:

Vilanen, Pia 2013. Työelämän tarpeisiin. Työnohjaus ja coaching 2013, Vaasa: Fram Oy.

NETTILÄHTEET:

<http://www.tervesuomi.fi/fi/julkaisu/11710>

http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/raportit/traumatisoitunut_lapsi_varhaiskasvatuksessa.pdf

<http://www.perhekotinurmipirtti.fi/index4.html>

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

http://portal.hamk.fi/portal/page/portal/HAMK/koulutus/Ylempi_AMK_tutkinto/kudos/lahtokohdat/tieteellisen_tutkimuksen_eettisyys

LIITTEET:

Liite 1 Haastattelupohja

Liite 1

Hei, olen Jenni pian valmistuva yhteisöpedagogi opiskelija Tornion HUMAK ammattikorkeakoulusta ja teen opintoihimme kuuluvaa opinnäytetyötä. Opinnäytetyössäni kartoitan lasten ja nuorten kiintymyssuhdetilannetta lastensuojelutyössä. Ja pohdin myös korjaavia menetelmiä joita voimme hyödyntää työssämme.

Kuka olet?

Mikä on koulutustaustasi?

Mitä teet työksesi tällä hetkellä?

Kuinka kauan ole ollut kyseisessä toimessa?

Mitä sanasta kiintymyssuhde tulee sinulle mieleen ja mitä se sinulle merkitsee?

Kuinka luonnehtisit tervettä kiintymyssuhdetta?

Kuinka taas luonnehtisit turvatonta kiintymyssuhdetta?

Millä tavalla kiintymyssuhdehäiriöt näyttäytyvät omassa työssäsi?

Millä tavalla turvaton/häiriintynyt kiintymyssuhde näkyy sijoitettavassa lapsessa mielestäsi? (lapsen käytös, ulkoinen olemus, tms.)

Millainen näkemys sinulla on huostaan otettujen lasten/nuorten kiintymyssuhteista?

Oletteko käyneet jonkinlaista koulutusta tai kurssia jossa on käsitelty kiintymyssuhteita? (millainen teoratieto sinulla on takana?)

Miten pyritte tukemaan huostaan otetun lapsen/nuoren kiintymyssuhteiden korjaavaa työtä, jota tehdään sijaisperheissä, perhekodeissa, nuorisokodeissa ja muissa lastensuojelulaitoksissa?

Millaisia menetelmiä ja hoitokäytäntöjä teillä on tarjota kiintymyssuhdehäiriöiselle lapselle/nuorelle?

Vapaa sana!

Kiitos vastauksestasi!

pyrin saamaan selville sinun sosiaalialan ammattilaisen, näkemyksiä ja kokemuksia edellä mainituista asioista. Vastauksesi ovat tutkimuksellemme todella tärkeitä ja niistä voi mahdollisesti olla valmiin opinnäytetyön muodossa suurta hyötyä muille sosiaalialan ammattilaisille.

Käsittelen vastauksesi nimettöminä ja ehdottoman luottamuksellisina. Tutkimuksen tulokset julkaistaan ainoastaan opinnäytetyössäni, eikä yksittäinen vastaaja ole tunnistettavissa tuloksista.